

GORKIJ MAXIM

Mint bezprizorni (hajléktalan) kezdi életét egy sötét földön, milliók reménytelen nyomorúságának mélyén, — mint népének bálványa fejezi be a világosság földjén, ahol milliók szorgos, boldog keze építi az emberiség jövőjét. A dolgozó, szenvedő nép szent humusza érlelte a csavargó munkást emberré, harcossá, íróvá. Népét szívében hordozó emberré, népe époszát és jövőjét daloló íróvá, népéért küzdő harcossá. — „Amit a magvető vetett, mások aratják. De a magvető feledhetetlen“.

Mesés gazdagságú életének egy-egy morzsája ott van minden könyvében. Látjuk, hogyan formálódott lassan a dolgozó nép méhében ez a csodás gazdag embermivolt, hit az emberben, az ember jövődjében. „Ember. Ez olyan fenséges büszkén hangzik. Ember: ez az egész élet értelme és igazsága... Erre a szóra: ember, mintha a szívemben felkelne a nap. „Látom büszke arcát, mély, nyugodt szemeit. Látom amint az univerzum pusztaságában bátran halad a felfelé vezető úton, ég és föld titkai felett átkiált a homályon“: Mindennek, ami régi, kicsinyes, rosszakaratú: lerombolásáért vagyok és építéséért az újnak: szabadságnak, szépségnek, embe-riességnek“.

Nem csinál misztikumot az emberből, szenvedéséből, nem vallásos, könnyes szánalommal néz a népre, mint Dosztojevszkij, — bizakodó, emberben hívő, nagy, széles tekintettel néz a jövőbe. Együtt szenvedett, csavargott, dolgozott a néppel, de szenvedéseik, munkájuk mélyén látta érlelődni a jobb jövőt. Soha senki úgy nem látta, nem élte a mélyben levők életét, mint Gorkij, és mégis soha bizakodóbb optimizmussal nem látta senki a jövőt. Sorsa összeolvadt a dolgozó nép sorsával és együtt haladt velük a kétségbeesésből a remény felé. „Az ember a szebbért, és jobbért él,“ — mondja az Éjjeli menedékhely egy koldus csavargója. És ezer szenvedő arcból, küzdő társból, kínos életből megfogamzott szívében egy új humanizmus; a dolgozók kultusza, a proletár humanizmus.

Mikor már el volt raktározva szívében a dolgozó, küzködő nép ezer arca, amikor nagy, meleg, emberi szeme tele volt, akkor kicsordult könnye, szava, szíve és dalolta a szenvedő, küzködő, jobbat váró nép heroikus életét. Mert ő először a munkával és a néppel találkozott s csak azután az irodalommal. Kis emberektől tanulta szeretni és megbecsülni az írást. „Írják meg, hogy első tanítóm Szmurij volt, a hajószakács“ — mondja életrajzíróinak. Azoktól tanulta megbecsülni az írást, akiknek a betű az emberiség aranyálmát, a szebb, a jobb jövőt jelentette. És a nép maradt neki tanítója, a nép volt elemi iskolája és egyeteme, írástudománya, pszichológiája, egész nagy, nemes művészete. Jean Richard Bloch mondja: „A művész sorsa összeforr az emberi tömeg anyagi sorsával vagy egyszerűbben: az alkotó méltósága az ember, minden ember, a legutolsó ember méltóságával“.

Harc volt neki az írás, harc ezért a népért, a sötétség, a babona, a zsarnokság ellen, harc egy értelmes, egészséges, világos életért. Világosságot akar vinni az emberi, társadalmi viszonyok káoszába, megjelöli helyüket, kirendeli munkájukat. És álmolja álmukat. Leírja a nép aranyálmát, építi ezekben az új életet, az eljövendőt, a munkás kezekkel felépítendőket. Ezért keresi, látja minden emberben a teremtő energia forrását: parasztban, munkásban, tudósban. Az ember neki: kimeríthetetlen teremtő munka forrása. Szebb époszát senki nem írta meg a munkának. „Az emberi munka és teremtés öntudata több, értékesebb, mint maga az embermivolt öntudata; az ember rövid kort él — de él munkája századokon át . . .” Az élet célja teremtés, a teremtés pedig végtelen.

Nem privilégium neki az írás s nem magának való, egy nagy, építő munkában való részvétel, felelősség, méltóság. Ezért becsüli meg, támogatja, ösztökéli munkatársait, az írás munkásait, szervezi az írókat, segítyezi a tudomány munkásait. Irodalmi akciói: a „világirodalom” kiadásai, műkedvelő írók lapjának megindítása, szovjet-írók szövetségének megalakítása, mind a szocialista termelés, építés munkájába belekapcsolódás. Nagy kollektív vállalkozásokat indít, a „Polgárháború története”, a „Gyárak és üzemek története” hirdetik az új élet, az új munka születését. Fenséges époszai ezek új népnek, új reneszánsznak, új humanizmusnak.

A szocializmus látnoka ő, aki előre dalolta, előre hirdette — aki előre élte — népe új életét. Forradalmár, aki a jövőt, amelyért küzd, már látja:

„Ki télben hiszi a tavaszt
S ha éj van is napfényt ki lát
S hol fáradt lába sárt dagaszt
már érzi ott az ibolyát . . .”

A Gorkij nevet választotta, a keserű abból az időből, mikor az Éjjeli menedékhelyet írta (oroszul Na dnje: a mélységben). Az írók kongresszusán azt mondta, hogy már ideje volna letenni a „keserű” nevet, mert népének élete többé nem keserű. Új ember szánt a szabad földön, új munkás építi a szép jövőt, „amit a magvető vetett, most mások aratják. De a magvető feledhetetlen”.

GORKIJ MAXIM ÉLETE

Időrendben sorakoztatjuk fel Gorkij Maxim életének főbb mozzanatait, aki ez év június 18-án halt meg Moszkvában.

1868 március 14-én született Nizsnij Novgorodon, aminek ma Gorkij a neve.

1880-ban Szergejev rajzolónál tanonc. Megkezdődik az „idegen emberek közötti” élet.

1881—1887 az első „iskolaévek”. Elszökik a rajzólótól, csavargó lesz s mint ilyen megismerkedik egy Smurij nevezetű emberrel, akitől először kap könyveket és lapokat olvasni. Mosogató lesz egy Volgagőzösön, elárúsító egy szentkép-kereskedésben, statiszta a nizsnij novgorodi nagyszínházban, stb. Ezután

- Kazanba megy azzal az erős elhatározással, hogy bekerül valami főiskolába. Mindezt „Az én egyetemeim” című könyvében írta le.
- 1887-ben Kazanban összekerül a forradalmárokkal. Részt vesz azok gyűlésein. Tovább képezi magát. Pékműhelyben dolgozik, hogy megélhessen. De nagyon elégedetlen és december 12-én öngyilkosságot követ el. (Indító okait a „Makar életéből” című könyvében írja le.) A golyó azonban nem találja szíven, csupán a tüdőt fúrja át. Ez az okozója későbbi tuberkulózisának, melytől egész életén át szenved.
- 1888-ban a parasztek között dolgozik, keserű tapasztalatok után visszatér a városba, ahol mint éjjeliőr kap állást, de nemsokára otthagyja és (1889) Moszkván keresztül gyalog visszatér Nizsnij Novgorodba. Itt újból a forradalmárokhoz csatlakozik, velük dolgozik és itt tartóztatják le először 1889 december 12-én. Leüli az egyhónapi börtönt. Jelentkezik a katonaságnál, de tüdeje miatt nem veszik be. Nizsnij Novgorodban megismerkedik Korovljenkóval, akinek megmutatja első irodalmi kísérleteit, egy gyöngéd, de lesújtó kritikát kap tőle, mire elhatározza, hogy többé nem ír és valóban két teljes évig nem ír semmit.
- 1891-ben elhagyja Nizsnij Novgorodot és megkezdí oroszországi vándorlását. Ezek a vándorévek. Délnek menvén Tifliszbe ér.
- 1892-ben írja Kaljuzsin befolyása alatt első novelláját „Csudra Makar”-t. Visszatér Nizsnij Novgorodba, ahol egy ügyvédnél kap állást.
- 1893-ban újból találkozik Koroljenkóval és ezen újbóli találkozás eredményeképen Koroljenko lesz irodalmi tanítója. Megírja „Jemelman Pilaj” című novelláját. Munkatárs lesz a „Volgar” ujságnál, ahová rövid rajzokat küld.
- 1895-ben Szamaraba megy és a „Samarjska Gazeta”-nak tárcákat ír. A vidéken gyorsan népszerűsége tesz szert.
- 1896-ban jelentkezik a tuberkulózis. Elhagyja Szamarát és Krimbe utazik.
- 1897-ben újból a poltavai guberniában van és Manujlovka faluban egy parasztszínházat alapít. Itt írja meg „Vásár, Poltvában”. Télen visszatér Nizsnij Novgorodba.
- 1898-ban újból letartóztatják, Tifliszbe viszik, ahol Pétervár közbelépésére 16 nap után szabadonbocsátják, de rendőri felügyelet alá helyezik. Nyáron megjelenik két első novelláskötete, amiket pár hónap alatt szétkapkodnak és rövid idő alatt híressé lesz.
- 1899-ben Gorkij már mint neves író a szociális kulturmunkának szenteli magát szülővárosában, Nizsnij Novgorodban. Megírja és kiadja első regényét, a „Foma Gordjejev”-et.
- 1900-ban jelenik meg második regénye: „Három ember”.
- 1901-ben jelenik meg a „Viharmadár” és az első drámája, a „Kispolgárok”. Ebben az időben kerül össze a szociáldemokraták legaktívabb csoportjával, akik Lenin és az általa vezetett „Iszakra” lap körül csoportosulnak. Áprilisban újból letartóztatják, de már májusban betegsége miatt kénytelenek szabadonbocsátani, azért rendőri felügyelet alatt marad.
- 1902-ben betegsége miatt újra Krimbe megy. Itt találkozik Folsztojjal. Február 26-án megválasztják az akadémia tiszteletbeli tagjává, de II. Miklós cár kívánságára ezt megsemmisítik. Ugyanakkor tartják első előadását, „Éjjeli menedékhely” című drámáját óriási sikerrel.
- 1903-ban folytatódik a reakció általi üldöztetése.
- 1905-ben a január 9-iki „véres vasárnap” után egy kiáltványt fogalmaz meg, melyet szét kellett volna osztani, azonban ezt megtalálják, Gorkijt letartóztatják és a

- Péter-Pál erőd börtönébe vetik. El kellene kezdődni az eljárásnak ellene, azonban betegsége miatt kaució ellenében szabadlábra helyezik. Tüdő vérzése van. A börtönben megírja „A nap gyermekeit”. Ugyanez évben befejezi „Az anya” című regényét.
- 1906-ban megy először külföldre, Capriba.
- 1908-ban két regénye jelenik meg, a „Besúgó” és a „Gyónás”.
- 1910-ban következik a „Nyár” című regény. Lenin felkeresi Gorkijt Capri szigetén.
- 1911-ben jelenik meg a „Matjev Kozsejakin” című regénye. Sokat dolgozik a munkássajtónak.
- 1912-ben írja a május 1-i proklamációt, azonkívül a „Valóság meséit”.
- 1913-ban átvesszi a bolsevista orgán szépirodalmi részének, a „Proszvetyenye”-nek szerkesztését. Megírja drámáit: „Hamis pénz” és „Az ember születése”. A Romanov-ház 300-ik évfordulójának alkalmából kegyelmet kapott, visszatér Oroszországba.
- 1914-ben Finnországban, Pétervár közelében helyezkedik el. Kitér a háború, melynek Gorkij az első pillanattól kezdve elszánt ellenzője. Megjelenik életemlékeinek első kötete: „Gyermekéveim”. Mint a háború ellenzője, maga köré gyűjti az összes forradalmár írókat.
- 1915—16-ig „Ljetopis” c. folyóiratot ad ki, melyben leplezetlenül támadja a háborút.
- 1917—18-ban megalakítja a „Szabad asszociáció” tudományos intézetét és egy népművelődési társaságot „Kultura és Szabadság” néven, ami azonban az akkori viharos idők miatt nem működhetett.
- 1918-ban jelenik meg életemlékeinek második kötete „Idegen emberek között” címmel. Az októberi forradalom után aktív részt vesz a Szovjetunió kiépítésében.
- 1919-ben elnöke lesz a szellemi munkásokat segélyező bizottságnak és megalapítja a „Világirodalom” nagy könyvkiadó intézetét.
- 1920-ban jelenik meg „Emlékezés Tolsztojra”.
- 1921-ben állapota rosszabbra fordul, kénytelen Oroszországot másodszor is elhagyni és Capriba menni.
- 1924-ben jelenik meg híres cikke Leninről.
- 1925-ben jelenik meg monumentális regénye „Artamonov”.
- 1927-ben „Klim Samgin” jön ki
- 1928—36-ig. Gorkij visszatér Oroszországba s tevékeny részt vesz hazája kulturális életében. Rengeteg cikket és rajzot ír, főleg a parasztok életéből meríti tárgyát. Kiadja a két következő kötetet „Klim Samgin” regényéhez, ír két új színdarabot: „Jegor Bulicsev” és „Vaszilij Dosztigajev” és több folyóiratot szerkeszt. Az ő kezdeményezésének köszönhető „A műhely és a gyár története” és „A polgárháború” című kollektív munkák. A szovjet írószövetség vezetője lesz.
- 1936 június 18-án áll el a szívverése ezen nagy ember, író és harcosnak.
- 1936 június 21-én hamvasztják el testét a moszkvai krematoriumban s az urnát a hamvakkal a Kreml falába helyezik el. A nagy halott hamvainál a szovjethatalom képviselői álltak őrt: Sztalin, Molotov, Kaganovitij, Ordzsonikidze, Mikojan, Andrejev és Zsdanov. A temetésen a népbiztosok elnöke Molotov, a moszkvai szovjet elnöke Bulganin, Aleksej Tolstoj és a francia író André Gide beszéltek. A szovjethatalom képviselői elhatározták, hogy Gorkijban, Leningradban és Moszkvában emlékművet állítanak Gorkijnak.